

Zločini u Višegradu za vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu

Ermin Kuka

Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Univerzitet u Sarajevu

Sažetak

U okviru rada predstavljen je i elaboriran zločin genocida kao najtežeg oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava na području Višegrada. Glavna hipoteza rada jeste da je na području Višegrada, tokom agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, izvršen genocid nad bošnjačkim stanovništvom, s ciljem stvaranja etnički čistih srpskih prostora. Ova teza potkrijepljena je nizom činjenica hronološki elaboriranih, kao i relevantnim znanstvenim dokumentima i izvorima te pravosnažnim sudskim presudama ICTY-a i Suda Bosne i Hercegovine nad izvršiocima zločina. S tim u vezi, svrha rada jeste upoznavanje znanstvene i šire društvene javnosti o razmjerima i posljedicama genocida nad Bošnjacima na području Višegrada.

Ključne riječi: agresija, Višegrad, genocid, zločini, ubijanja

GRAD VIŠEGRAD nalazi se gotovo na samoj istočnoj granici Bosne i Hercegovine sa Srbijom, na obalama rijeke Drine. Kao granični grad nalazio se na udaru velikosrpskih formacija, te su u tom gradu vršeni brojni masovni zločini protiv čovječnosti i međunarodnog prava nad Bošnjacima, uključujući i genocid, kao najteži oblik zločina u međunarodnom pravu.

Tokom Drugog svjetskog rata četnici pod komandom Draže Mihailovića, u više navrata, opsjedali su Višegrad,¹ vršeći masovna klanja i ubijanja bošnjačkih civila i silovanja žena i djevojaka na prostoru cijele teritorije grada. Samo u periodu od 5. do 10. oktobra 1943. četnici su ubili više od 2.000 Bošnjaka. Višegradska ćuprija (most Mehmed-paše Sokolovića) bila je mjesto masovnih klanja i ubijanja nedužnih Bošnjaka, a sve zbog toga što su bili muslimani. U periodu od 1941. do 1945. četnici Draže Mihailovića pobili su preko 3.000 Bošnjaka, potpuno iskorijenivši preko 300 bošnjačkih porodica.

Nažalost, nakon nepunih pedeset godina, historija se ponovila. Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu od strane Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore), koja je počela 1991, imala je nesagledive posljedice, kako na području općine Višegrad, tako i na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine. Čin agresije ponovo je na vidjelo iznio činjenicu da “Srbi nisu nikada odustali od ideologije četništva koja je bila nadahnuta idejama Velike Srbije i stvaranja etnički čiste srpske države”.²

Ova ideja i projekt četništva u svom pravom svjetlu ogleda se i kroz genocidne postupke i metode ubistava i klanja Bošnjaka, a što se u potpunosti dešavalo i u Višegradu u periodu od 1991. do 1995. Genocid u Višegradu je “provođen danima, ubistva su se dešavala pred očima stanovništva..., na Drinskoj ćupriji...”.³

Prema popisu stanovništva iz 1991. na prostoru općine Višegrad živjelo je 21.199 stanovnika, od čega Muslimana (Bošnjaka) 13.471 (63,55%); Srba 6.743 (31,80%); Hrvata 33 (0,15%); Jugoslovena 319

¹ Opsada Višegrada počela je 24. septembra 1941. i trajala sve do 1943. (Više o ovome vidjeti u: Kljun, Ibrahim, *Višegrad – hronika genocida nad Bošnjacima*, KDB “Preporod” i Centar za istraživanje ratnih zločina i zločina genocida nad Bošnjacima Zenica, 1996).

² Sućeska, Mustafa, *Krvava ćuprija na Drini*, DES, Sarajevo, 2001, str. 335.

³ Bećirević, Edina, *Na Drini genocid*, Istraživanje organiziranog zločina u Istočnoj Bosni, Buybook, Sarajevo, 2009, str. 94.

(1,50%) i Ostalih 635 (2,99%). U samom gradu živjelo je 7.413 Bošnjaka i 3.512 Srba.

Prvi višestranački izbori održani 1991. utjecali su na podizanje tenzija u Višegradu i bile su podstrek lokalnim Srbima za razdvajanja po nacionalnoj osnovi u Višegradu. Srbi su smatrali da nisu bili dovoljno zastupljeni u općinskoj skupštini, te su se, koristeći se takvim i sličnim svjesno izmišljenim izjavama, postepeno počeli odvajati po nacionalnoj osnovi i organizirano naoružavati.⁴

Užički korpus JNA sredinom aprila 1992. okupirao je Višegrad i druga područja Općine nakon čega su te i druge oružane snage Savezne republike Jugoslavije i druge srpske formacije iz Bosne i Hercegovine izvršile masovne pokolje, ubijanja i spaljivanja bošnjačkih civila. Svoj dolazak pravdali su izjavama da im je glavni zadatak “smirivanje situacije oko hidroelektrane Višegrad”, a koju su granatirali lokalni Srbi. Stvarne zadatke Užičkog korpusa u Višegradu jasno je opisao Miodrag Petrović, autor knjige *Susreti sa Dobricom Ćosićem – necenzurisani razgovori*, koji piše sljedeće: “Interesujem se ko je porušio tolike kuće pored Rzava. Užički korpus. Objašnjavao sam Vensu – kazuje eks predsednik SR Jugoslavije – da su se tu muslimani uklinili, i da je to njihovo uklinjanje nadomak granica Srbije bila njihova potajna i svesno vođena politika. (Setih se da jedna ulica u Višegradu, i to od važnijih, nosi ime Užičkog korpusa. Ja sam ga poslao na borbene zadatke – dodaje Dobrica Ćosić – a posle, kad su mi javljali o žrtvama, san me nikako nije hteo.”)⁵

Između ostalog, Miodrag Petrović u navedenoj knjizi piše: “Tu je i onaj mladi predsednik opštine Višegrad. Interesujem se za broj stanovnika varoši na Drini. Veli, ima nas oko jedanaest hiljada. A muslimana, koliko je njih? E, muslimana nema. Nijednog”.⁶

Zvanično povlačenje Užičkog korpusa JNA iz Višegrada desilo se 19. maja 1995. Iza sebe su ostavili srpske vojne formacije zvane “Beli orlovi”, te četničke i Šešeljeve formacije, koje su cijeli grad i kompletnu teritoriju općine Višegrad držale pod svojom kontrolom. Istog tog dana

⁴ Dana 4. aprila 1992. srpski političari u Višegradu tražili su da se policija u Višegradu odvoji po nacionalnosti. (O ovome više vidjeti u Presudi Pretresnog vijeća od 29. 11. 2002. u predmetu Mitar Vasiljević (IT-98-32-T) “Višegrad”, Arhiv ICTY-a).

⁵ Petrović, Miodrag, *Susreti sa Dobricom Ćosićem – necenzurisani razgovori*, IP Zograf, Niš, 2000, str. 75–76.

⁶ Petrović, Miodrag, *Susreti sa Dobricom Ćosićem – necenzurisani razgovori*, IP Zograf, Niš, 2000, str. 75–76.

zločinci Milan Lukić i Vidoje Andrić ubili su Behiju Zukić, a njena muža Džemaila i sina Faruka odveli, dok su se kćerke uspjele spasiti. Posmrtni ostaci Džemaila i Faruka pronađeni su na lokalitetu Kurtalići i pokopani na višegradskom mezarju *Stražište*. Behija Zukić bila je „prva žrtva monstruma Milana Lukića i prva je ukopana u mezarju *Stražište*”.⁷

Ovo je samo jedan od dokaza da su Srbi, već tokom mjeseca maja 1992, počeli vršiti masovne pokolje i ubistva Bošnjaka u Višegradu. Izrazito nasilna srpska formacija koja je ulijevala najveći strah kod Bošnjaka u Višegradu bila je „grupa koju je vodio Milan Lukić. (...) U nekoliko sedmica, ta je grupa počinila veliki broj zločina u rasponu od pljačke do ubistava.”⁸

Dana 26. maja 1992. organizirani su autobusi kojima su se trebali deportirati Bošnjaci iz Višegrada. Četnici su taj autobus zaustavili u Bosanskoj Jagodini, istjerali 17 Bošnjaka, te ih pobili. Njihovi leševi pronađeni su u masovnoj grobnici.⁹

U nizu masovnih zločina Milana Lukića i Mitra Vasiljevića jesu i oni od 7. juna 1992. kada su na obali rijeke Drine ubili pet Bošnjaka,¹⁰ te 10. juni 1992, ubistvo sedam Bošnjaka koje je prije toga zarobio Milan Lukić u fabrici namještaja „Varda”.¹¹

Mjesec juni 1992. je bio posebno obilježen masovnim pokoljima, ubijanjima i spaljivanjima bošnjačkih civila u Višegradu od strane četnika. Tako je, pored ostalog, 14. juna 1992. specijalna formacija pod komandom Milana Lukića zarobila više od 60 osoba, uglavnom žena i djece iz Višegrada i okolnih bošnjačkih sela (Koritnik i Sase), različite životne dobi, dovela ih u kuću Adema Omeragića u Pionirskoj ulici u

⁷ *Dnevni avaz*, 17. mart 2012.

⁸ Optužnica Tužilaštva Bosne i Hercegovine protiv Bobana Šimšića, broj: KT-RZ-2/05, od 28. 06. 2005. (Izvor: <http://www.hlc-rdc.org/PravdaIReforma/Sudjenje-za-ratne-zlocine/SudjenjaZaRatne-Nacionalna-sudjenja-za-ratne-zlocine/Sudjenje-za-ratne-nacionalna-BiH/150.sr.html>).

⁹ Ovaj zločin počinili su “Osvetnici”, formacija pod komandom Milana Lukića. (Izvor: *Dnevni avaz*, 17. 03. 2006).

¹⁰ Druga proširena optužnica protiv Milana Lukića od 27. 02. 2006. (Izvor: <http://www.un.org/icty/inclitment/english/luk-2ai060227.html>).

¹¹ Optužnica Tužilaštva Bosne i Hercegovine protiv Bobana Šimšića, broj: KT-RZ-2/05, od 28. 06. 2005. (Izvor: <http://www.hlc-rdc.org/PravdaIReforma/Sudjenje-za-ratne-zlocine/SudjenjaZaRatne-Nacionalna-sudjenja-za-ratne-zlocine/Sudjenje-za-ratne-nacionalna-BiH/150.sr.html>).

Višegradu, i žive ih spalila. U one koji su pokušali pobjeći kroz neki od prozora pucalo se, te su svi, osim šest osoba, živi izgorjeli.¹²

Jedna od preživjelih žrtava uspjela je razbiti prozor i spasiti sebe i svoje dijete. U izjavi za dnevni list *Dnevni avaz*, na dan obilježavanja dvadesete godišnjice tog stravičnog zločina, rekla je sljedeće: “Trebali smo autobusom ići u Olovo ili Kladanj, ali to je otkazano. Ovdje su nas protjerali uz izgovor da će nas tući *Zelene beretke* iz Babinog potoka. Posljednja sam ušla, a prva sam uspjela razbiti prozor kada je kuća zapaljena”.¹³

Dana 27. juna 1992, svega trinaest dana poslije prvog masovnog spaljivanja bošnjačkih civila, u kući Mehe Alića, u Višegradskom mjestu zvanom Bikavac, spaljeno je 72 civila. Najmlađa žrtva bio je jednogodišnji sin (Ensar) i petogodišnja kćerka (Elma) Esada Tufekčića. Jedina preživjela bila je Zehra Turjačanin, koja je s opekotinama po cijelom tijelu uspjela izići iz zapaljene kuće. Spaljivanja bošnjačkih civila u Pionirskoj ulici i na Bikavcu sudije ICTY-a okarakterizirale su kao najgore primjere nečovječnih postupaka jednog čovjeka prema drugome.

U junu mjesecu 1992. na mostovima na obali Drine ubijeno je na desetine i stotine Bošnjaka, muškaraca, žena i djece, a njihova tijela bačena su u rijeku. Brojni Bošnjaci muškarci zatočeni su u kasarni JNA u Uzamnici i drugim mjestima, gdje su saslušavani, mučeni i prebijani.

Srpska vojska dana 25. augusta 1992. napala je selo Velji Lug i u tom napadu ubili sedam bošnjačkih žena i jednog muškarca, a više desetina bošnjačkih žena, djece i staraca odveli i zatvorili u prostorije osnovne škole “Hasan Veletovac” u Višegradu, koja je bila pretvorena u logor za Bošnjake. U tom logoru Srbi su stalno vršili premlaćivanja Bošnjaka, od kojih su neke i pobili.

U augustu mjesecu 1992. Srbi su napali selo Barimo, zapalivši cijelo selo, i do temelja srušili džamiju. Ubijeno je 26 bošnjačkih civila. Najstarija žrtva, Hanka Halilović, imala je 92, a najmlađa (Emir Bajrić) 12 godina.

Pored navedenih i drugih masovnih i pojedinačnih zločina ubijanja, klanja i spaljivanja nedužnih Bošnjaka u Višegradu, čiji broj iznosi preko

¹² Presuda Pretresnog vijeća od 29. 11. 2002. u predmetu Mitar Vasiljević (IT-98-32-T) “Višegrad”, Arhiv ICTY-a.

¹³ *Dnevni avaz*, 15. juni 2012.

3.000 (preko 50 Bošnjaka ubijeno je jula mjeseca 1995. oko sigurne zone UN-a Srebrenica i u njoj), Srbi su vršili i masovne zločine silovanja Bošnjakinja (žena i djevojaka). Jedno od mjesta provođenja takvih masovnih zločina bio je i hotel "Vilina vlas", koji je tokom agresije pretvoren u logor za bošnjačke žene i djevojke. Kroz taj zloglasni logor prošlo je preko 300 Bošnjakinja.

Sve preživjele Bošnjake srpske snage prisilno su protjerale, a njihove stanove i kuće opljačkali i uništili. Sve džamije srušene su sa zemljom.

Jasno se može zaključiti da četnici Milan Lukić, Sredoje Lukić, Mitar Vasiljević, Boban Šimšić, Oliver Krsmanović i mnogi drugi nisu birali sredstva i metode ubijanja Bošnjaka u Višegradu. Vrhunac njihovih zločinačkih djela bio je u mjesecu junu i julu 1992. Tako je „62% od ukupnog broja nestalih u općini Višegrad 1992. nestalo tokom ta dva mjeseca. Većina, ako ne i svi, bili su civili”.¹⁴

Prema presudi ICTY-a u predmetu protiv Mitra Vasiljevića, na sela i grad Višegrad izvršen je napad od strane naoružanih vojnih formacija i policije, koji je bio sistematičan i rasprostranjen, tj. zločini su vršeni kontinuirano, masovno i na organiziran način.

Za počinjene zločine u Višegradu, ICTY podigao je prvu optužnicu protiv Milana i Sredoje Lukića 1997. Zločinac Milan Lukić, vođa "Belih orlova", koji je uhvaćen u Argentini 2005, osuđen je od strane ICTY-a na doživotni zatvor. Zločinac Sredoje Lukić, član "Belih orlova" (prije agresije radio kao policajac u Višegradu), predao se vlastima entiteta Republike Srpske, nakon više godina skrivanja u Rusiji. Njega je ICTY osudio na 30 godina zatvora. Zločinac Momir Savić, pripadnik neutvrđene vojne formacije u vrijeme djelovanja Užičkog korpusa bivše JNA, a zatim komandir 3. čete Višegradske brigade Vojske Republike Srpske, prema prvostepenoj presudi Suda Bosne i Hercegovine od 3. jula 2009, osuđen je na kaznu zatvora od 18 godina. Okrivljeni se nije pojavio na izricanju presude. Zločinac Boban Šimšić, prema presudi Suda Bosne i Hercegovine, osuđen je na 14 godina zatvora, Željko Lelek na 13 godina zatvora, Novo Rajak na 14 godina zatvora, Nenad Tanasković na 8 godina zatvora. Zločinca Mitra Vasiljevića Haški tribunal osudio je za krivično djelo zločina protiv čovječnosti na 15 godina zatvora. On je nakon 2/3 odslužene kazne pušten na slobodu. Po povratku iz pritvora u Višegradu je dočekan kao heroj, uz pripremljen i organiziran doček.

¹⁴ Presuda Pretresnog vijeća od 29. 11. 2002. u predmetu Mitar Vasiljević (IT-98-32-T) "Višegrad", Arhiv ICTY-a.

U Tužilaštvu Bosne i Hercegovine u toku je suđenje Oliveru Krsmanoviću, optuženom za zločine počinjene u Višegradu. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine tereti Krsmanovića da je zajedno s drugim pripadnicima Vojske Republike Srpske „učestvovao u hapšenju osam muškaraca u naselju Dušće kraj Višegrada..., i pomagao u ubistvima, silovanjima i prisilnim nestancima Bošnjaka”.¹⁵

Također, u toku je suđenje i Predragu Milisavljeviću, Milošu Panteliću i Ljubomiru Tasiću, koji su uhapšeni 2012. Ljubomir Tasić prvi je uhapšeni član Kriznog štaba Srpske demokratske stranke (SDS-a) iz općine Višegrad. Tokom agresije komandovao je Dobrunskom četom višegradske brigade Vojske Republike Srpske. Pantelić je bio jedan od pripadnika “Belih orlova” – zloglasne jedinice Milana Lukića, a nakon rata radio je u Elektro distribuciji. Prema optužnici Tužilaštva Bosne i Hercegovine „sva trojica osumnjičenih su 14. juna 1992. godine, u prijepodnevnim satima na trgu u Višegradu, zajedno sa više naoružanih pripadnika srpske vojske i policije, učestvovali u prisilnom preseljenju civila bošnjaka iz Višegrada i više okolnih sela... Također se navodi da su osumnjičeni Predrag Milisavljević i Miloš Pantelić 15. juna 1992. godine, zajedno sa više pripadnika srpske policije i vojske, bili u pratnji autobusa u kojima su bili zarobljeni civili bošnjačke nacionalnosti iz Rogatice”.¹⁶ Sve muškarce izbacili su iz autobusa, pobili i bacili u obližnju jamu “Paklenik”.

Nažalost, mnogi počinitelji zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i zločin genocida, na prostoru općine Višegrad, još uvijek nisu procesuirani. Za veliki broj njih još uvijek nije podignuta optužnica, kako od strane ICTY-a, tako ni od strane domaćih sudova (prije svega Suda Bosne i Hercegovine). Nadati se da će se takva situacija što prije promijeniti, te da će svi oni odgovarati za sva nečovječna djela koja su počinili u Višegradu tokom agresije ■

¹⁵ Izvor: *Portal Vijesti.ba/Fena* (pristupljeno 24. februara 2012.).

¹⁶ Izvor: *Portal Avaz.ba* (pristupljeno 13. septembra 2012.).

Crimes in Višegrad during the Aggression on the Republic of Bosnia and Herzegovina

Ermin Kuka

Summary

In the work presented and elaborated the crime of genocide, as the gravest forms of crimes against humanity and international law, in the Višegrad area. The main hypothesis is that the Višegrad area, during the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and genocide against the Bosniak population, with the aim of creating an ethnically pure Serbian area. This thesis is supported by a number of facts chronologically elaborated, as well as relevant scientific documents and sources, and final court judgments ICTY and the Court of Bosnia and Herzegovina, the perpetrators of the crime. In this regard, the purpose of ter exploring scientific and wider public about the scope and consequences of genocide against Bosniaks in Višegrad.

Keywords: aggression, Višegrad genocide, crimes, killing

Literatura:

- *Arhiv Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava univerziteta u Sarajevu*
- Bećirević, Edina, *Na Drini genocid*, Istraživanje organiziranog zločina u Istočnoj Bosni, Buybook, Sarajevo, 2009.
- *Dnevni avaz*, 17. mart 2012.
- *Dnevni avaz*, 15. juni 2012.
- Druga proširena optužnica protiv Milana Lukića od 27. 02. 2006. (<http://www.un.org/icty/incltment/english/luk-2aio6o227.html>).
- Kljun, Ibrahim, *Višegrad – hronika genocida nad Bošnjacima*, KDB “Preporod” i Centar za istraživanje ratnih zločina i zločina genocida nad Bošnjacima Zenica, 1996.
- Osmanagić, Hasan, *Višegrad – od VII v. st. ere do 1992.*, Štamparija Fojnica d.o.o., Sarajevo, 2011.
- Optužnica Tužilaštva Bosne i Hercegovine protiv Bobana Šimšića, broj: KT-RZ-2/05, od 28. 06. 2005. (<http://www.hlc-rdc.org/Pravda/Reforma/Sudjenje-za-ratne-zlocine/SudjenjaZaRatne-Nacionalna-sudjenja-za-ratne-zlocine/Sudjenje-za-ratne-nacionalna-BiH/150.sr.html>).

- Petrović, Miodrag, *Susreti sa Dobricom Ćosićem – necenzurisani razgovori*, IP Zograf, Niš, 2000.
- *Portal Avaz.ba*, 13. 09. 2012.
- *Portal Vijesti.ba/Fena*, 24. 02. 2012.
- Presuda Pretresnog vijeća od 29. 11. 2002. u predmetu Mitar Vasiljević (IT-98-32-T) “Više-grad”, Arhiv ICTY-a.
- Sućeska, Mustafa, *Krvava ćuprija na Drini*, DES, Sarajevo, 2001.